

ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ ім. Т.Г.ШЕВЧЕНКА
СХІДНОУКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

УДК 373.036.556

БЕЛАНОВА Римма Анатоліївна

**ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ
У ШКОЛАХ США**

13.00.01 - Теорія та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Бел-

Луганськ - 1997

37(100)(091) +
37

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00751763 (Т)

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Луганському державному педагогічному інституті ім. Т.Г. Шевченка Східноукраїнського державного університету.

- Наукові керівники
- заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент АПН України, доктор педагогічних наук, професор, завідувача кафедрою педагогіки Луганського державного педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка **Шевченко Галина Павлівна**
  - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Луганського державного педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка **Хриков Євген Миколайович**
- Офіційні опоненти
- доктор педагогічних наук, професор, завідувача кафедрою педагогіки Запорізького інституту післядипломної освіти **Суцешко Тетяна Іванівна**
  - кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачий кафедрою іноземних мов Східноукраїнського університету **Міквабія Едуард Гулійович**

Провідна установа - Донецький державний університет

Захист відбудеться "14" листопада 1997 року о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.18.03.01 у Луганському державному педагогічному інституті ім. Т.Г.Шевченка за адресою: 348011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Луганського державного педагогічного інституту ім.Т.Г.Шевченка

Автореферат розісланий "13" жовтня 1997 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Л.Бутенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і ступінь дослідженості проблеми. Важливим компонентом духовної культури особистості школяра є естетична вихованість, естетичне ставлення до дійсності й мистецтва. У вітчизняній педагогічній науці та в педагогіці найближчого зарубіжжя проблеми естетичного виховання шкільної молоді займають чільне місце. Розроблені концепції та комплексні програми, в яких передбачається визначення стратегії і тактики естетичного виховання як на найближче майбутнє, так і з урахуванням довгострокових перспектив.

Естетичне виховання покликане формувати естетичну свідомість особистості, естетику її поведінки, творчу художньо-естетичну активність. Саме естетичне виховання сприяє формуванню духовних ідеалів, системи духовних цінностей у підростаючих поколінь.

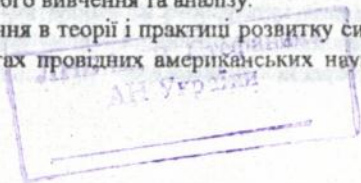
На жаль, сучасна система освіти й виховання не завжди орієнтує молодь на утвердження високих духовних запитів і естетичних смаків, всебічний розвиток творчих здібностей, естетизацію всіх сфер повсякденного життя. Духовна скарбниця вітчизняної і світової культури залишається поза увагою підростаючого покоління, не виступає орієнтиром у визначенні власних життєвих цінностей та ідеалів. Культурний простір кожної країни обумовлюється складними процесами національного й світового культурогенезу, відчуває вплив різних культурно-естетичних запозичень, які не завжди виступають фактором позитивного спрямування. Визнання полікультурного простору розвитку кожної країни, посилення культуротворчої функції системи освіти вимагають значної перебудови всіх напрямків навчання й виховання, особливо естетичного.

Подальшому розвитку теорії естетичного виховання сприятиме використання досвіду естетичного виховання в таких найбільш розвинених країнах, як США, Англія, Німеччина, Франція. Вивчення зарубіжного досвіду є невід'ємною частиною існування освіти будь-якої держави та значно сприяє розвитку історії педагогіки.

Особливий інтерес викликає теорія і практика естетичного виховання учнівської молоді у США.

Сучасна Америка переживає культурний Ренесанс. Суспільство, в якому технологія створила економіку, орієнтовану на сферу обслуговування та звільнила додатковий вільний час, цілком може стати нацією естетів. Американська освіта знаходиться в процесі перебудови, і вже є перші результати, які заслуговують ретельного вивчення та аналізу.

Проблеми естетичного виховання в теорії і практиці розвитку системи освіти США розглядаються в роботах провідних американських науковців

Дж.Дьюї, В.Лоуенфельда, Т.Манро, Р.Гріна, Б.Собела, Г.Бйзенка, Д.Еффланда, Т.Куртіса та ін.

У вітчизняній педагогіці теорія і досвід естетичного виховання у США, на жаль, не здобули достатнього висвітлення. Тільки окремим аспектам вивчення досвіду США в галузі освіти присвятили наукові праці Б.Вульфсон, М.Лещенко, З.Малькова, О.Пономарьова, Р.Роман, Б.Юсов та інші. Проте проблема естетичного виховання учнів у школах США ще не знайшла всебічного наукового висвітлення. Наявність протиріччя між потребою ґрунтовного знання проблем, змісту, форм і методів естетичного виховання у зарубіжних країнах і станом їх дослідженості зумовило вибір теми дисертації **“Естетичне виховання учнів у школах США”**.

Об’єктом дослідження є теорія і практика естетичного виховання учнів у школах США.

Предмет дослідження - специфіка естетичного виховання учнів у школах США.

Мета дослідження - вивчити систему естетичного виховання учнів у школах США, виявити провідні тенденції розвитку теорії естетичного виховання і зробити науковий аналіз реальних досягнень у практиці.

Відповідно до об’єкта, предмета та мети визначено такі **завдання дослідження**:

- здійснити історико-культурологічний аналіз теорії та практики естетичного виховання учнів у школах США для виявлення актуальних щодо впровадження у вітчизняну освіту підходів;
- дослідити тенденції розвитку теорії естетичного виховання учнів у школах США;
- проаналізувати систему естетичного виховання учнів у школах США (цілі, зміст, форми та методи).

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять: системно-цілісний та культурологічний підходи до формування особистості; філософські положення про соціально-економічну зумовленість освіти, доцільність вивчення та творчого використання історико-педагогічної спадщини в сучасних умовах; необхідність збагачення національного педагогічного досвіду на основі поєднання кращих зразків педагогічної практики різних країн з метою збереження загальнолюдських цінностей та ідеалів; наукові положення про сутність естетичного та естетичну функцію мистецтва, єдність загальнолюдського і національного у визначенні змісту і технології культурно-естетичного розвитку молоді; розуміння значущості естетичного виховання в гармонійному розвитку особистості, яка є багатогранною індивідуальністю.

У дослідженні було використано комплекс методів: історико-педагогічний, історикографічний і теоретичний аналіз зарубіжної та вітчизняної психолого-педагогічної літератури, науково-методичних матеріалів, періодики, матеріалів конференцій, семінарів, що стосуються досвіду організації естетичного виховання учнів. Водночас результативним виявився метод опитування американських учнів та вчителів шкіл з метою ознайомлення з питаннями теорії і практики естетичного виховання учнів у школах США.

Джерелознавчою базою дисертаційного дослідження були: документи й постанови американського уряду, громадських організацій та національних комісій з питань освіти, монографії, наукові статті педагогів і психологів США, в яких розглядаються питання розвитку змісту естетичного виховання учнів шкіл, навчально-методичні посібники, навчальні програми та плани шкіл США; наукові праці й дисертаційні дослідження вітчизняних учених з проблем естетичного виховання учнівської молоді.

Наукова новизна дослідження. У дисертації: а) здійснено комплексний історико-педагогічний аналіз теорії та практики естетичного виховання учнів у школах США; б) дається ґрунтовна характеристика теоретичного базису естетичного виховання учнів у школах США; в) розкрито процеси становлення сучасних концепцій естетичного виховання, виявлено провідні тенденції їх розвитку й національну специфіку.

Теоретична значущість дослідження полягає в науковому осмисленні здобутків педагогічної думки США з точки зору загальнолюдських цінностей, у виявленні та характеристиці тих пріоритетів, які можуть бути використані у вітчизняній школі.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що основні його висновки й положення можуть бути використані в практиці естетичного виховання учнів шкіл України, при підготовці навчально-методичних посібників для студентів педагогічних вузів, а також сприятимуть проведенню порівняльного аналізу процесу розвитку теорії і практики естетичного виховання учнів у різних країнах світу.

Вірогідність наукових положень та результатів дисертаційного дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю його теоретичних положень, застосуванням різноманітних взаємодоповнюючих методів науково-педагогічного пошуку, адекватних його об'єкту, предмету, меті і завданням.

Апробація та впровадження матеріалів та результатів дослідження здійснювались у доповідях і виступах на щорічних підсумкових науково-практичних конференціях в Луганському державному педагогічному

інституті ім.Т.Г.Шевченка Східноукраїнського університету та Горлівському державному педагогічному інституті іноземних мов, у доповідях перед вчителями Лисичанської багатопрофільної гімназії, а також шляхом публікації статей за проблемами дослідження.

На захист виносяться такі положення:

- здобутки американських вчених у галузі естетичного виховання, їх гуманістична спрямованість, загальнонародська значимість і національна своєрідність;
- провідні тенденції розвитку теорії та практики естетичного виховання учнів у школах США;
- пріоритетні американські технології естетизації педагогічного процесу.

Структура дисертації обумовлена логікою дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаної літератури, включає 3 таблиці. Обсяг дисертаційної роботи – 160 сторінок, кількість використаних джерел – 263.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано вибір теми, її актуальність, об'єкт, предмет, мету, завдання, теоретико-методологічні основи й методи дослідження, наукову новизну, теоретичну й практичну значущість, викладено положення, які виносяться на захист, подано відомості про апробацію і впровадження результатів роботи.

У першому розділі “Методологія і теорія проблеми дослідження” проведено історико-ретроспективний аналіз теорії естетичного виховання учнів у школах США й висвітлено сучасні американські концепції.

У дисертації дається ґрунтовна характеристика стану естетичної культури сучасного американського суспільства; розкривається взаємозв'язок між рівнем розвитку естетичної культури та естетичної думки, які визначають рівень теорії та практики естетичного виховання учнів у загальноосвітніх школах.

Сучасна естетична культура суспільства США сформувалась на ґрунті європейської естетичної думки, котрій притаманні глибоко гуманістичні уявлення про світ та людину, про місце, роль і значення людини в сучасному світі, у розвитку культури й цивілізації, у формуванні й розвитку загальнолюдських основ та принципів.

Д.С.Лихачов відзначає, що культура Північної Америки є європейською і підкреслює, що, по-перше, європейська культура – це особистісна культура. По-друге, вона сприятлива до інших особистостей і культур. По-третє, ця культура заснована на вільному творчому самовираженні особистості. Наведені особливості європейської культури

насамперед пов'язані із її місією: зберегти у своїх надрах, у своїй науці й розумінні всі культури людства – як ті, що зараз існують, так і минулі.

Розвиток естетики США в ХХ ст. являє собою складний, суперечливий процес. Дві головні тенденції полягають у запереченні оцінно-пізнавального змісту мистецтва, захисті “чистого мистецтва”, з одного боку, та боротьбі проти художньої форми, за повне поєднання мистецтва та життя. Перша тенденція притаманна першій половині та середині ХХ ст., коли художня культура створювалась промисловими засобами, унаслідок чого суспільство використовує продукт, який є штучним зразком художніх цінностей. Інший напрямок американської естетики був започаткований у 20-30-ті роки нашого століття. Прихильники цієї течії критикують теорію і практику “мистецтва заради мистецтва”, виступають за зв'язок мистецтва із навколишнім середовищем, працею, технікою, політикою, мораллю тощо. Обидві тенденції – це різноманітні варіанти обґрунтування модернізму в американській художній культурі, включаючи й ту форму його прояву, яку визначають як “масове мистецтво”.

У межах цих двох тенденцій розвитку естетики США виділяються наступні напрямки:

1. Феноменологічний аналіз мистецтва:
  - а) теорія цінностей Дж.Сантаяни;
  - б) теорія презентативного символізму С.Лангер;
  - в) теорія естетичного поля Ст.Пеппера.
2. Теорії естетичного досвіду (Дж.Дьюї, Т.Манро).
3. Семіотичний аналіз мистецтва (Чарльз Морріс).
4. Естетика неопозитивізму:
  - а) школа семантики (Чарльз Огден, Айвор Річардс);
  - б) аналітична або лінгвістична школа (Вітгенштейн).
5. Психоаналітична теорія мистецтва (Герберт Рід).
6. Естетика та психологія мистецтва (Р.Арнхейм).
7. Естетика та соціологія мистецтва (Б.Малиновський).
8. Проблеми використання точних методів в естетиці (Дж.Бірхгоф).

Аналіз розвитку естетичного знання в США, наведених естетичних концепцій дає підстави стверджувати, що теорія естетичного виховання учнів відбиває основні напрямки й тенденції естетичної науки та естетичної культури.

Для обґрунтування специфіки теорій естетичного виховання важливе значення має визначення американськими вченими трьох спеціальних сфер естетики: 1) естетика художнього творчого процесу як специфічна естетична діяльність; 2) “естетика впливу”, яка досліджує вплив естетично оформленого “за законами краси” навколишнього світу та соціальний вплив

художніх творів; 3) педагогічна естетика, або естетична педагогіка, яка вивчає закономірності, що складають основу систематичного використання мистецтва в процесах виховання та обумовлюють вплив естетичного оформлення предметного оточення на формування особистості та її свідомості.

Із середини XIX ст. мав місце інтенсивний процес пошуків і відкриттів тих педагогічних принципів, які з часом склалися в струнку систему естетичного виховання учнів у школах США. У програмі перебудови системи освіти велика увага приділяється естетичному вихованню дітей. Очевидно, що естетичне виховання відіграє важливу роль у поліпшенні якості життя. І якщо покращення життя є метою краси, тоді необхідно вчитися розуміти красу й цінувати її. Якщо краса - це насолода, то необхідно вчитися відчувати цю насолоду. Отже, мета естетичного виховання в школі США - навчити дітей переживати радість від зіткнення з красою. У естетичному середовищі можливість насолоди набагато вища, ніж у звичайному середовищі.

Необхідність естетичного виховання учнів пояснюється їхнім бажанням відчувати естетичну насолоду. Це прагнення до краси, як у внутрішньому, так і у зовнішньому прояві є основною передумовою зарахування естетичного виховання в навчальну програму. Для того, щоб учні усвідомили, що краса існує в усіх аспектах життя, у навчальну програму повинні бути включені не тільки окремі предмети з мистецтва. Естетичне виховання повинно стати складовою частиною усіх шкільних дисциплін. Воно також необхідне дітям як базові знання, повна класична освіта і професійна підготовка.

Останнім часом мистецтво відіграє все більш важливу роль у житті американців. Вони не тільки спостерігають за культурними подіями в суспільстві, але й беруть безпосередню участь у подібних заходах. Те, що на житті школи відбиваються усі процеси, котрі відбуваються в суспільстві, дає нам підставу гадати, що суспільне зростання інтересу до естетики знайде місце в школі.

Стан естетичного виховання в школах США зумовлений наступними аспектами:

1. Загальні заняття мистецтвом, обов'язкові для всіх учнів. Наприклад, музичні заняття включають співи, елементарне інструментальне виконання, слухання музики, вступ до композиції та історію музики.

2. Виконання художнього твору чи виконавча майстерність, куди входить виконання вокальної та інструментальної музики, сценічна гра, художній дизайн, танок та музичіювання.

3. Загальна естетична атмосфера школи: класної кімнати, шкільної будівлі та пришкільних майданів.

Загальні заняття мистецтвом. Вони мають місце вже в початковій школі. Американські вчені дотримуються думки, що мистецтво повинно стати невід'ємною частиною життя всіх учнів.

Естетичне виховання в початковій школі США базується на співробітництві майстрів мистецтва та вчителів школи. Американські вчені відмічають, що хоча майстри мистецтва дають школі дещо, що збагачує і вчителів, і учнів, вони не можуть замінити вчителя, котрий проводить із дітьми шість годин на день і є спеціалістом у галузі естетичного виховання.

В окремих шкільних округах у початкових класах реалізуються іноваційні програми з естетичного виховання, котрі можуть служити моделлю для всієї країни. Завдання цих програм - інтеграція мистецтва в усі шкільні дисципліни. Особливих успіхів в реалізації даних програм досягла Школа Вишуканих Мистецтв у штаті Алабама. Популярною культурно-художньою програмою є "Звертаючись до наших почуттів", розроблена в Каліфорнії. Мета програми - сприяти співробітництву майстрів мистецтва і вчителів школи.

У середніх школах загальноосвітні заняття мистецтвом менш популярні, хоча вони займають належне місце в шкільній програмі. Більш типовими є курси за вибором учнів у взаємозв'язку з посиленими програмами з виконавчої майстерності. У деяких штатах, наприклад Нью-Йорк, акцент ставиться на дисципліни художнього циклу за вибором учнів. У тих школах, у навчальну програму котрих не включені подібні дисципліни, пропонуються міні-курси з сучасної музики, гри на гітарі, з інших видів мистецтва, що входять до сфери учнівських інтересів.

У рамках реформування естетичного виховання у школі США багато навчальних закладів пропонують естетичні дисципліни як частину традиційних навчальних курсів. Наприклад, включення фольклору та рок-поезії у програму англійської мови.

Перспективна програма з естетичного виховання розроблена при сприянні Університету штата Юта, який знаменитий високою якістю підготовки викладачів танців, і втілюється в життя у школах міста Солт Лейк. У відповідності з програмою робота ведеться в таких напрямках: історія й теорія танцю, виконавча майстерність тощо.

Виконавча майстерність. За останні роки рівень естетичного виховання дітей у початковій школі різко впав у зв'язку зі скороченням асигнувань бюджету. Лише в деяких школах вчителі-ентузіасты самовіддано продовжують виконувати свою справу. Для покращення становища в школу запрошуються майстри мистецтва, завдяки яким навчальна програма набуває

послідовно-логічного й довершеного вигляду. Учні при підтримці своїх наставників і засобом виконавчої майстерності набувають необхідний їм естетичний досвід.

Виконавча майстерність у середній школі має неоднорідний характер. Деякі види мистецтва не знаходять відбиття в навчальній програмі, у той час як іншим приділяється надмірна увага. Результати естетичного виховання в середній школі безпосередньо пов'язані з тим фундаментом, котрий був закладений початковою школою. Сьогодні велика увага приділяється заняттям музикою. З інших видів мистецтва, таких як танок, театр, учні мають набагато менше можливостей щодо вдосконалення своєї виконавчої майстерності.

Рівень виконавчої майстерності відмінний від школи до школи. У багатьох середніх школах є художні галереї, експонуються роботи учнів і професійних діячів мистецтва. Є там і такі школи, де естетичному вихованню приділяється мало уваги або не приділяється взагалі. Часто рівень виконавчої майстерності учнів більше залежить від таланту й самовіддачі педагогів, ніж якостей навчальної програми.

Що стосується виконавчої майстерності, то найкращих результатів у цій галузі естетичного виховання учнів досягла Повна середня школа виконавчої майстерності в Нью-Йорку. Заснована у 1949 році, школа випустила сотні першокласних майстрів мистецтва й дала їм відмінну загальну підготовку. Сьогодні багато шкільних округів розробляють навчальні плани з виконавчої майстерності для особливо обдарованих дітей.

У рамках програми естетичного виховання дітей особливою популярністю користуються літні школи мистецтва для обдарованих дітей. Такі школи організуються кожним штатом і у своїй роботі охоплюють усі види мистецтва. Піонером є Нью-Йорк. Зовсім недавно тут створені літні школи танців, хорових співів, оркестрового виконання та інших джерел мистецтва. Талановиті діти збираються на літо й під керівництвом професійних діячів мистецтва розвивають і удосконалюють свої потенційні здібності.

Естетичне середовище школи. Американські вчені вважають, що хоч школа і є установою, вона повинна виглядати менш офіційно. Школи, котрі серйозно ставляться до справи естетичного виховання учнів, самі повинні бути взірцем естетичного середовища. Естетика повинна знайти належне місце в архітектурі шкільних будівель, внутрішньо-шкільному дизайні, у оформленні шкільних майданів і садів. Важливою метою естетичного виховання в школі США сьогодні є пропаганда ідей, що краса живе не тільки у витворах мистецтва, але і в навколишньому середовищі.

У ході реформи системи освіти США планується зробити естетичною не тільки школу, але й усю країну. У сучасній Америці спостерігається стійка тенденція озеленення урбанізованої частини країни.

Американські вчені вважають, що саме школа повинна зробити свій внесок у підвищення якості життя учнів. У цьому контексті особлива увага повинна приділятися підготовці педагогів-спеціалістів у галузі естетичного виховання. Їм необхідні знання й навички, які забезпечили б інтеграцію дисциплін естетичного циклу в усі навчальні предмети програми. Використання мистецтва й музики на уроках історії або іноземної мови може служити наочним прикладом подібного досвіду.

У взаємозв'язку з мистецтвом та естетикою, учень виступає у трьох іпостасях: виконавець, цінитель і критик. У рамках програми естетичного виховання в школі США найбільша увага приділяється виконавчій майстерності. Американці можуть пишатися тим рівнем виконавчої майстерності, котрого досягли як великі, так і невеликі школи США. Американські вчені єдині в думці, що виконавська майстерність є ключем до знаходження балансу між художньою експресією та імпресією.

Велика увага приділяється естетичній оцінці. У багатьох школах вводяться курси за вибором учнів, котрі дають їм можливість сприймати й оцінювати художні твори, спираючись на свої знання й досвід.

Найбільшого розвитку в сучасній школі США отримує критицизм. Деякі вчені стверджують, що для отримання естетичної насолоди зовсім необов'язково критично оцінювати твори мистецтва. Але тому, що критицизм є найвищим ступенем естетичного розвитку особистості, він повинен зайняти належне місце в навчальній програмі кожної школи.

Американські педагоги вважають, що людина, причетна до мистецтва, але не здатна його критично оцінити, або музикант, котрий має чудову техніку виконання, але не розуміє, що він намагається висловити, погано підготовлений до естетичного сприймання мистецтва як краси. Таким чином, навички критицизму є необхідною основою естетичного виховання учнів у сучасній школі США.

У ході реформування загальноосвітньої системи США були розроблені рекомендації щодо поліпшення рівня естетичного виховання в школі (America 2000. An Education Strategy):

- Школа повинна бути естетичним середовищем, за межами якого естетичне виховання неможливе.
- Основним моментом підготовки вчителів до організації естетичного виховання в школі США повинно бути виділення важливості інтегрування естетичного виховання в усі навчальні дисципліни.

- Школи повинні активізувати свої зусилля по організації естетичного виховання під час навчання в школі та після закінчення школи протягом усього життя.
- Необхідно надати можливість розвитку особистої виконавчої майстерності усім дітям без винятку, у тому числі й менш обдарованим.
- У школі необхідно більше уваги приділяти естетичному сприйманню мистецтва, а не виконавчій майстерності, тому що більшість людей є прихильниками мистецтва, а не його майстрами.
- Школа повинна приділяти достатньо уваги розвиткові критеріїв оцінки й аналізу різних напрямків у мистецтві. Критицизм як складова естетичного виховання учнів є високо пізнавальним за своєю природою й забезпечує фундамент для підвищення культурного рівня всього суспільства.

Дані рекомендації використовуються при організації естетичного виховання учнів в окремих школах США. Педагогічна громадськість працює над тим, щоб перенести даний досвід на все суспільство.

У 1992 році в США був створений Центр Леонарда Бернштейна "Освіта за допомогою мистецтва", який працює за напрямками:

1) *Школа*. Мета - перетворити навчальну програму з традиційної в таку, котра буде заснована на мистецтві. Спочатку ця програма буде запроваджена в приватних школах, котрі співробітничать з центром, а потім втілена в усі школи країни.

2) *Викладач*. Для вчителів та інших працівників освіти будуть розроблені методичні рекомендації та навчальні програми, засновані на різних видах мистецтва.

3) *Дослідницька робота*. Центр буде займатися розробкою проблеми освітнього процесу та використання мистецтва щодо його якісного покращення.

Для становлення теорії естетичного виховання США велике значення має той факт, що американські вчені розглядають освіту як мистецтво. Д.М.Каган (D.M.Kagan) стверджував: "Якщо ми визначаємо педагогічний процес як засіб комунікації та як художню форму, то ми можемо розглядати урок відповідно, як енергійну виставу, акт комунікації та твір мистецтва"¹.

Рівень естетичного виховання учнів у школах США постійно підвищується завдяки зусиллям різних фондів - як державних, так і приватних.

¹ Kagan D.M. (1989, August/September) The heuristic value of regarding classroom instruction as an aesthetic medium. Educational Researcher, 19.

Приватні фонди. Свідченням зростання інтересу американської громадськості до естетичного виховання та мистецтва є фонди, створені приватними компаніями. Вони займаються впровадженням програм з естетики у суспільство і школу. Прикладом може бути Фонд Джона Рокфеллера III. Ця організація розробила програму з естетичного виховання для загальноосвітньої школи. Акцент ставиться на особистісний компонент і розвиток міждисциплінарних зв'язків. Указана програма здійснюється при підтримці Ліги Міст і Коаліції Штатів для сприяння розвитку естетичного виховання в школі США. Остання організація являє собою державні відділи освіти дев'яти штатів, чиїми зусиллями координується Фонд. Це тільки одна група серед багатьох, котра займається питаннями естетичного виховання в школі США та реально надає допомогу вчителям, які бажають поліпшити якість естетичного виховання у своїх школах.

Урядові фонди. Ще більш показовою є підтримка заходів щодо розвитку естетичного виховання в школі США з боку федеральних агенств та на рівні штатів. Серед найбільш впливових можна назвати Альянс для сприяння розвитку естетичного виховання, Центр Карнегі в штаті Вашингтон, Програма "Художники у школі", котра підтримується національним Благодійним Центром Мистецтв. Альянс для сприяння розвитку естетичного виховання був створений у 1973 році з метою підвищення якості естетичного виховання на національному рівні. Одним з перших завдань Альянсу було створення й розвиток комітетів, котрі складаються з педагогів та майстрів мистецтва в усіх штатах. Це була перша програма з естетичного виховання в правовій історії США, прийнята на федеральному рівні й санкціонована Конгресом США. Організація також виділяє гранти на рівні штатів і місцевих відділів освіти для розвитку естетики як інтегрального упорядника навчальних програм. Найбільш значною справою Альянсу є зусилля, спрямовані на розвиток партнерських відносин між майстрами мистецтва й викладачами дисциплін естетичного циклу.

Ще однією програмою, яка має великий вплив на розвиток естетичного виховання в окремих школах США, є "Художники у школі". Починаючи з 1970 р. ця програма спонсується Національним Благодійним Центром Мистецтв і втілюється в життя усіх штатів. Метою програми є надання можливості майстрам мистецтва працювати в початковій і середній школах США. У рамках цієї програми представлені всі види мистецтв.

Таким чином, аналіз історії розвитку естетичного знання й естетичної культури США свідчить про історико-культурну обумовленість складного процесу становлення американської естетичної думки, яка формувалася на підґрунті європейської естетичної культури з урахуванням особливостей

культурного простору Америки. Визначальним фактором розвитку теорій естетичного виховання в педагогічній думці США стало утвердження єдності загальнолюдських цінностей і національної неповторності історії та культури США. Соціокультурна обумовленість усіх культурно-виховних процесів відзначається в появі концепції "американського образу життя" (american way of life). Теоретичні концепції естетичного виховання в США (Д.Каган, Т.Манн, Е.Ейснер, Т.Куртіс, М.Баркан та ін.) виступають синтезом світового й американського досвіду теорії і практики в галузі естетичного виховання.

Визнання провідного місця освіти серед системи життєвих цінностей в американському суспільстві приводить до міцної державної підтримки всіх освітніх програм, у тому числі й програм естетичного виховання. Реформування загальноосвітньої школи США безпосередньо пов'язане з процесами вдосконалення всіх форм і методів організації естетичного виховання. Провідне місце серед сучасних завдань естетичного виховання в американських школах займають інтегрування естетичного знання, проблем естетичного виховання у всі навчальні дисципліни, активна розробка програм з естетичного виховання для різних груп молоді з обов'язковим наданням рівних можливостей в естетичному розвитку всім дітям. Організація співпраці майстрів мистецтва і школи, естетизація педагогічного процесу виступають важливими умовами подальшого розвитку системи естетичного виховання в школах США.

У другому розділі "Організація естетичного виховання дітей та юнацтва в США" висвітлено технології естетичного виховання учнів у державних і приватних школах США, з'ясована специфіка естетичного виховання дітей у сім'ї.

Мета естетичного виховання учнів у середній загальноосвітній школі США реалізується: а) у підсистемі викладання дисциплін художнього циклу; б) у підсистемі викладання усіх дисциплін природничо-математичного і гуманітарного циклів; в) у підсистемах цілеспрямованої позакласної і позашкільної роботи педагогічних колективів та громадських організацій; г) у суспільно корисній трудовій діяльності.

Одним з головних засобів реалізації естетичного виховання учнів у школах США є подолання існуючих суперечностей між шкільними програмами і реальним життям. Діти багато пізнають із радіо- та телепередач, із газет та журналів. Американська школа не протиставляє засоби масової інформації освіті, вона використовує їх як допомогу у вихованні і навчанні. Швидкі соціальні зміни та упровадження новітніх технологій впливають на всі сфери особистого і професійного життя

людини. Педагоги США вважають, що при зростанні рівня технологій підвищується значення естетичного виховання.

Сучасній школі США властиве поєднання естетичного виховання з передовими технологіями. Це викликано посиленням значимості візуальних символів, іконографії та комплексу комунікаційних систем у всьому світі; посиленням значення естетичних рішень, пов'язаних з технологіями. "Ергономіка" сьогодні є синонімом "естетики". Сучасний споживач є зацікавленим у наявності вибору, якості, зручності та особистого задоволення. Вибір та задоволення продукцією безпосередньо пов'язані із естетичною реальністю. Підвищується соціальна потреба у взаємозв'язку речей. Внутрішні зв'язки стали проблемою виживання. Людство перейшло із індустріального століття, якому притаманний аналіз складових предмету або явища, в століття інформаційне, в якому пріоритетним стає зміст, мислення, синтез інформації та ідей. Інформація та ідеї синтезуються на заняттях мистецтвом та естетикою, коли програми орієнтовані на творче вирішення проблем. Саме ці причини й зумовлюють нове місце естетичного виховання в сучасній школі США.

Внаслідок реформування системи освіти США, починаючи з 1990 року, у багатьох школах освіта здійснюється за допомогою залучення дітей до мистецтва, музики, театру, танців та візуальних видів мистецтва. Слід відмітити, що естетичний компонент не є домінуючим, він органічно інтегрується у всі навчальні дисципліни і часто виступає центральним елементом навчальної програми.

Американські школи активно співпрацюють із майстрами мистецтв. Робота організується в двох напрямках. З одного боку, до школи запрошують майстрів мистецтв, а з другого – організовують різноманітні екскурсії, які надають учням можливість спостерігати їх безпосередньо в процесі творчості. Працюючи в школі, майстри мистецтв допомагають учителям складати плани уроків і організовувати роботу з дітьми при використанні певного виду мистецтва як засобу викладання.

Заслугує на увагу той факт, що в США працює комплексна програма курсу "Естетичне виховання" для 1-6 класів початкової школи (діти 6-12 років), яка включає 6 видів мистецтва: танок, фільм, літературу, музику, театр та образотворче мистецтво.

Розробка програми СЕМРЕЛ (Центральна Середньозахідна Регіональна Педагогічна Лабораторія) тривала більш 10 років, одночасно з впровадженням курсу у 200 шкільних округах 29 штатів, з контингентом до 500 тис. учнів. Курс із 43 навчальних одиниць (тем), з додатковими "пакетами" роздавальних матеріалів, поділений на 6 класів, або "рівнів", засвоєння: 1) естетика та фізичний світ; 2) естетика та художні елементи;

3) естетика і творчий процес; 4) естетика та митець; 5) естетика та культура; 6) естетика та середовище. Ця спроба була єдиною у світовому досвіді останніх десятиріч.

Приватні школи США організують естетичне виховання учнів переважно індивідуально з кожним, дотримуючись девізу трьох "С" - *cortesy* (ввічливість), *consideration* (повага), *caring* (піклування). Оскільки приватні школи США самостійно складають навчальні програми, плани, підручники та посібники, система естетичного виховання в них не є однорідною. Характерною рисою організації естетичного виховання учнів приватними школами США є те, що навчальна програма для початкових класів екстенсивна, а для старших - інтенсивна.

Тенденція розвитку освітнього процесу в приватних школах простежується від акценту на запам'ятовування учнями певної інформації, фактичного матеріалу до організації процесу діяльності на засадах творчої активності й самостійності. Сьогодні американська приватна школа робить спроби синтезувати ці два підходи для того, щоб отримати якісно новий результат. Таке поєднання є загальною тенденцією розвитку естетичного виховання та всієї системи освіти.

Сімейне виховання є однією з форм соціалізації молоді в суспільстві, яка поєднує цілеспрямований педагогічний вплив батьків з об'єктивним виховним впливом побуту сім'ї. Уявлення американців про любов, сім'ю, взаємовідносини дітей і батьків формувались на ґрунті міжнародного культурно-естетичного досвіду; вони синтезувались у комплексі педагогічно обґрунтованих, перевірених на практиці правил, норм поведінки. Протягом усього періоду розвитку США сім'я мала здійснювати певні функції: конструктивну, організуючу, комунікативну. Все це складає систему сімейних відносин, що справляє безпосередній вплив на естетичне виховання дітей.

Сьогодні Америка знаходиться в стані глобальних та глибоких змін у сімейному устрою, які мають чітку тенденцію до продовження. Основні причини базуються на двох головних силах: зміні економічної функції сім'ї та зміні культури, на якій базувався інститут сім'ї. Сім'я більш не займається економічним виробництвом. Сьогодні американська сім'я більш не підтримує коштами старше покоління та не фінансує освіту молоді. Разом із тим, важливим завданням сім'ї американське суспільство вбачає у всебічній підготовці дітей до співіснування в складному полікультурному, полінаціональному, поліконфесійному просторі. Тому особлива увага приділяється естетиці взаємовідносин. Естетичне виховання в родині ґрунтується на особливій повазі до індивідуальності дитини, її емоційного світу, розвитку її художньо-творчих здібностей. Залучення дітей до різних

форм творчої самодіяльності виступає насамперед засобом виявлення особистісних інтересів, творчих сил і самореалізації. Значне місце в системі естетичного й морального виховання американської родини посідають традиційні свята, які створюють атмосферу загального єднання, радощів, естетичної насолоди.

Отже, аналіз організації естетичного виховання в школах США дозволяє дійти висновку про те, що процес естетичного виховання молоді має характер цілеспрямованої, цілісної системи. Передові технології, комплекс засобів масової інформації зумовлюють особливості визначення конкретних форм і напрямків естетичного виховання підрастаючого покоління. І державні, і приватні навчальні заклади США спрямовують свою роботу на виховання естетичних почуттів насолоди, задоволення, прагнення до художньо-творчої діяльності. Співробітництво школи й родини створює єдине естетичне поле, яке й забезпечує ефективність естетичного виховання дітей і юнацтва у США.

ВИСНОВКИ

1. Історико-культурний аналіз теорії й практики естетичного виховання учнів у школах США свідчить про значний вплив західноєвропейської культурної традиції на формування естетичного знання в США. Теорії естетичного виховання у педагогічній думці США відбивають основні тенденції естетичної науки і естетичної культури Америки.

2. Аналіз джерел свідчить, що до початку освітніх реформ ХХ ст. розвиток змісту естетичного виховання учнів у школах США проходив під впливом змін соціально-економічних умов життя США і різних течій європейської педагогічної та естетичної думки ХІХ-ХХ ст. З урахуванням цілей формування особистості в американській теорії естетичного виховання виділяється три напрямики: а) педоцентризм; б) технократизм; в) синтез першого та другого.

3. У наш час у США має місце тенденція трансформування постіндустріальної цивілізації, для якої є характерним гедоністичний спосіб життя, у антропогенну, що знаходить сенс життя в творчій, вільній діяльності особистості. Естетичне виховання знаходиться під впливом загального процесу гуманізації освіти, який притаманний сучасному етапу розвитку всіх галузей освіти у США. Розвиток системи естетичного виховання учнів у школах США має позитивну тенденцію. До початку реформування загальноосвітньої середньої школи США у 1983 році мета естетичного виховання учнів була утилітарною (допомогти учням набутти почуття краси та зрозуміти критерії, за якими вона визначається, для того, щоб прикрасити своє життя), що породжувало недоліки у формуванні та

розвитку духовної культури школярів. Останнім часом все більш уваги приділяється духовній культурі американських школярів як "суті", "формою" для якої є естетичний розвиток особистості з першочерговим розвитком творчих здібностей учнів. Доцільно використати цей досвід при організації естетичного виховання учнів у школах України.

4. Дослідження дало змогу виділити основні тенденції розвитку змісту освіти в США: зростання вимог до загальнокультурного рівня, творчого потенціалу учнів; включення у навчальний процес мистецтва, інтегрованих курсів, спрямованих на розвиток мотивації до творчого мислення.

5. Головна мета естетичного виховання учнів у школах США - формування всебічно розвиненої, гуманної, творчої особистості.

6. Міцна державна підтримка системи естетичного виховання, діяльність державних й приватних фондів сприяння естетичному розвитку молоді, розробка численних програм з естетичного виховання для різних навчальних закладів обумовлюють сучасний рівень естетичного виховання в школах США. Серед засобів організації процесу естетичного виховання учнівської молоді провідне місце займають співпраця майстрів мистецтва з школами, естетизація педагогічного процесу, науково-методичне забезпечення різних напрямків естетичної роботи з учнями (виховання виконавця, цінителя і критика тощо).

7. Важливим досягненням американської школи є організація самостійної роботи учнів над власним вихованням і удосконаленням. Основу гуманістичної концепції сучасної американської педагогіки складають універсалізація знань, самостійність і творчий пошук, використання гуманітарної традиції в поєднанні з сучасними новаторськими методиками в галузі викладання, обробки й подання інформації, її контролю, розробка загальнонаціональної системи освіти, інтегруючим компонентом якої є орієнтація на виховання особистості з усталеним естетичним світоглядом, в основі якого лежать загальнолюдські цінності та пріоритети.

8. У процесі естетичного виховання молоді США сім'я є важливим інститутом формування особистості.

9. Досягнення теорії і практики естетичного виховання в школах США дають підстави використовувати основні здобутки організації процесу естетичного виховання для удосконалення навчально-виховного процесу навчальних закладів України. Засноване на принципах гуманізму, науковості, творчості та домінант загальнолюдських цінностей естетичне виховання в школах США висуває передові технології естетизації педагогічного процесу, організації взаємодії громадськості і школи в питаннях естетичного розвитку молоді, створення цілісних програм естетичного виховання, посилення міжпредметної естетичної інтеграції.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальшого вивчення й наукового обґрунтування потребує порівняльний аналіз змісту, форм і методів естетичного виховання учнів в Україні і в США.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Естетичне виховання в школах США // Нариси досліджень у галузі гуманітарних наук в педвузі: Матеріали конференції з підсумків наукової роботи кафедр за 1994 рік. – Горлівка: ГДПШМ, 1995. - С.65-69.
2. Тенденции развития теории эстетического воспитания в школе США // Актуальні проблеми освіти й виховання в сучасних умовах: 36. наук. праць. - Луганськ, 1996. - С.97-101.
3. Актуальні проблеми естетичного виховання в американській школі // Нариси досліджень у галузі гуманітарних наук в педвузі: 36 наук. та наук.-методичн. праць. Вип. 2. – Горлівка: ГДПШМ, 1996. – Т.1. – С.123-128.
4. Теоретичні аспекти розвитку естетичного виховання учнів у школах США // Вісник Східноукраїнського державного університету. - 1997. - №2(6). - С.33-39.

Анотація

Беланова Р.А. Естетичне виховання учнів у школах США. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – теорія та історія педагогіки. - Луганський державний педагогічний інститут ім.Т.Г.Шевченка Східноукраїнського університету. Луганськ, 1997.

Досліджуються роль естетичного знання у формуванні теорій естетичного виховання у педагогіці США, взаємозв'язок реформування загальноосвітньої школи і системи естетичного виховання учнів у американській школі. Розглядаються основні форми організації естетичного виховання у державних і приватних школах США. Представлено аналіз пріоритетних американських технологій естетизації педагогічного процесу.

Ключові слова: естетичне виховання, естетизація педагогічного процесу, естетичне середовище, міжпредметна естетична інтеграція.

Аннотация

Беланова Р.А. Эстетическое воспитание учащихся в школах США. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - теория и история педагогики. Луганский

государственный педагогический институт им. Т.Г.Шевченко
Восточноукраинского университета. Луганск, 1997.

Исследуются роль эстетического знания в формировании теорий эстетического воспитания в педагогике США, взаимосвязь реформирования общеобразовательной школы и системы эстетического воспитания учащихся в американской школе. Рассматриваются основные формы организации эстетического воспитания в государственных и частных школах США. Представлен анализ приоритетных американских технологий эстетизации педагогического процесса.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, эстетизация педагогического процесса, эстетическая среда, межпредметная эстетическая интеграция.

Annotation

Belanova R.A. Aesthetic Education of Pupils in Schools of the USA. – Manuscript.

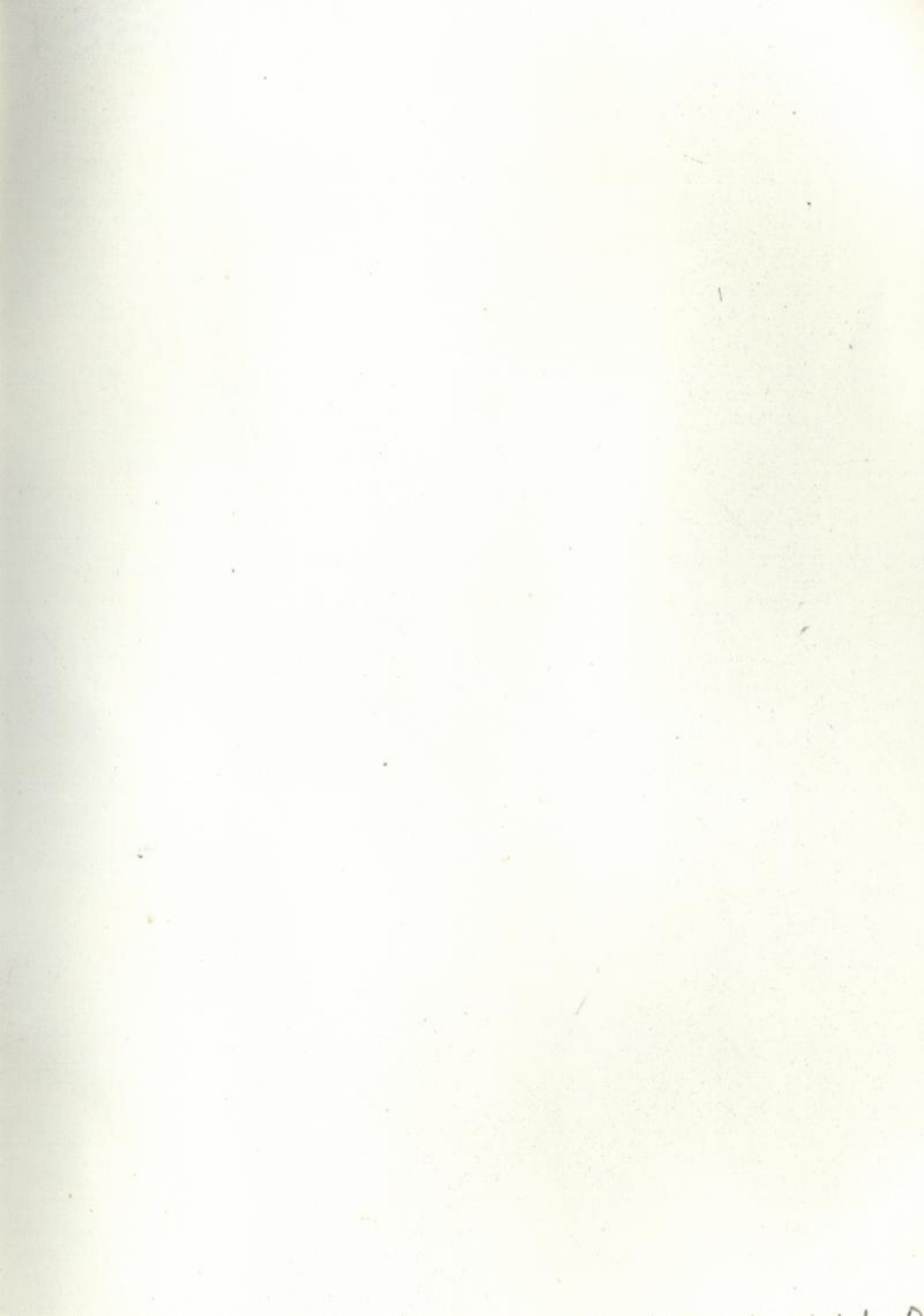
A candidate dissertation. Speciality - 13.00.01 - Theory and History of Pedagogics. Lugansk State Teachers' Training College named after T.G. Shevchenko of the East-Ukrainian University, Lugansk, 1997.

The role of aesthetic knowledge in the formation of the theory of aesthetic education in the pedagogics of the USA, interconnections of the reform of the secondary school and the system of aesthetic education of pupils in American school are investigated. The main forms of the organization of aesthetic education in state and private schools of the USA are examined. The analysis of the prior American technologies of aesthetization of the pedagogical process is represented.

Key words: aesthetic education, aesthetization of pedagogical process, aesthetic setting, aesthetic integration among subjects.

Підписано до друку 9.10.97. Форма 60х84/16. Папір друк. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 0,8. Тираж 100 прим. Замовл. 227. Видавництво "Світлиця".
348000, Луганськ, пл. Героїв Великої Вітчизняної війни, 3-а.

4838680
AV 38.680